
ВЪВЕДЕНИЕ

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Форматът за машинночетими записи COMARC/A, предназначен за описание и обмен на контролни данни в системата COBISS се основава на формата за контролни данни UNIMARC/A, който представлява международен стандарт, развиван от секретариата на Програмата на ИФЛА за UNIMARC (UCA)

Освен формата COMARC/A в системата COBISS се използват още два формата: COMARC/B за библиографски и COMARC/H за данни за състоянието на фонда. Тези формати поддържат функциите на споделения и локалните каталози и съставянето на библиографии. Те са представени в отделни ръководства.

Ръководството за формата COMARC/A е съгласувано с ръководството за формата COMARC/B. В него са включени предимно полета и подполета от формата UNIMARC/A с допълнения, характерни за структурата на контролните записи в системата COBISS. Едновременно с промените на формата в бъдеще (прилагане на нови области на контролиране на формите на редните думи в системата COBISS), постепенно ще бъде променяно и ръководството.

Текстът на ръководството се основава на изданието *UNIMARC/Normativni podatki* (Institut informacijskih znanosti, Maribor 1994), което е превод на публикацията *UNIMARC/Authorities* от 1991 г. както и на издание на *UNIMARC Manual. Authorities Format* от 2009 г.

В момента ръководството съдържа предимно описание на полетата и подполетата, които са свързани с прилагането на контрол върху формите на имената на лица и наименованията на колективни органи в системите COBISS. Всички указания и примери, които не са свързани с контрола върху формите на имената на лица или наименованията на колективни органи не са включени в ръководството.

Полета и подполета, които са необходими за създаване на по-сложни препратки „виж и” (реципрочни препратки) също са изключени. Тяхната употреба е описана в главата *Въведение*. Те трябва да се добавят към ръководството, когато практическото използване на нормативната база данни наложи такава необходимост.

Полетата/подполетата, които се съдържат във формата COMARC/A, но не са част от формата UNIMARC/A, са отбелязани със звездичка „*”.

Форматът COMARC/A е подготвен за системата за споделена каталогизация COBISS, която е описана в ръководството *COBISS/Каталогизация*.

За улеснение на въвеждането на данни в системата за споделена каталогизация COBISS се прилагат маски за въвеждане, в които са включени подбрани полета и подполета, използвани често при въвеждането на контролен запис. Всички останали полета могат да се използват, само ако са предвидени в примерната директория на определена маска за въвеждане. Прилагат се

следните маски за въвеждане: PN – имена на лица и СВ – наименования на колективни органи.

В началото на описанието на всяко поле има списък на подполета с означение, което показва, дали полето е повтарящо се (r) или неповтарящо се (nr).

Не е необходимо пунктуационните знаци между подполетата да се въвеждат прецизно, защото те се генерират автоматично.

В ръководството са включени две вида примери. Примерите, които не са отбелязани са взети от *UNIMARC Manual. Authorities Format*. Всички те са съставяни според различни правила за каталогизация и на различни езици и затова не винаги съответстват на нашата каталогизационна практика. Добавените словенски примери са отбелязани със звездичка „*“.

В разработването на формата COMARC/A вземаха участие и продължават да участват с предложения специалисти от различни институции, на които сме благодарни за усилията.

Приканваме всички настоящи и бъдещи ползватели на това ръководство да изпращат своите предложения и така да допринасят за усъвършенстване на разработените решения.

ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Определенията, посочени по-долу се отнасят до термини, които имат характерно значение в Ръководството COMARC/A. Не са посочени определения за термини, използвани в общоприетия библиографски смисъл. По-пълен списък на определенията на частите на контролните записи се съдържа в *Guidelines for Authority and Reference Entries (GARE)* and *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries (GSARE)*, *Functional Requirements for Authority Data (FRAD)* и *Statement of International Cataloguing Principles (ICP)* и техните преводи на словенски език.

Видове контролни записи

Контролен запис – Машинночетим запис, чийто първи елемент е установената точка за достъп за лице, колективен орган, произведение, търговска марка, печатарски/издателски знак, тематична предметна рубрика, място на издаване, понятие за форма, жанр или физическа характеристика, установени от агенцията за каталогизация, съставила записа. Освен установената точка за достъп записът съдържа в съответствие с тяхната приложимост: информационни бележки, регистрация на всички вариантни и свързани точки за достъп, от които са направени препратки, установени точки за достъп на друг език или азбука, класификация и сведения за промени в записа, бележки за ползваните източници на информация и т.н., идентификация на агенцията за каталогизация, отговорна за записа.

Общ справочен запис – Машинночетим запис, чийто първи елемент обикновено се състои от пресечена или обобщена по друг начин примерна форма, от която ползвателят се препраща към определен клас или категория точки за достъп. Неговото предназначение е да информира потребителя на списък, каталог, библиография и т.н. за уговорка, която се отнася за всички или за определена категория точки за достъп и да го подпомогне при намирането им.

Запис за препратка – Машинночетим запис, чийто първи елемент е вариантна или установена точка за достъп и който е предназначен да насочи ползвателя на списък, каталог, библиография и т.н. от вариантната точка за достъп към подходящата установена точка за достъп (т.е. препратка „виж”) или от установена точка за достъп към свързани с нея точки за достъп (т.е. препратка „виж и”). Записите за препратки са дефинирани само за вариантни точки за достъп.

Видове точки за достъп

Точка за достъп –

1. Първият елемент на записа, който се използва за основен елемент при подреждане по азбучен ред. **Виж и установена точка за достъп, точка за достъп на запис за препратка и точка за достъп на общ справочен запис.**
2. Словосъчетанието „точка за достъп” може да се използва и като съставна част на термини като „установена точка за достъп”, „вариантна точка за достъп” и т.н. за означаване статуса на елемент по отношение на други подобни елементи. В тези случаи то се употребява независимо от функцията му в контролния запис или в записа за препратка. **Виж и установена точка за достъп, установена точка за достъп на друг език или азбука, свързана точка за достъп, вариантна точка за достъп и точка за достъп на друга азбука.**
3. Термини като „унифицирана точка за достъп – колективен орган” и „унифицирана точка за достъп – име на лице” може да се използват, за да се означи вида на точката за достъп в

съответствие с вида на името или заглавието, които са нейна основа, без да се взема предвид нейната функция или връзка с други точки за достъп.

Основна част на точката за достъп – Частта от точката за достъп, която идентифицира името на обекта, без допълнителните данни. Например, при точката за достъп „aNicolini da Sabbio bDomenico f15-- to 160-? cимprimeur-libraire” основната част е „aNicolini da Sabbio bDomenico”, а езикът на тази основна част е италиански. Тъй като езикът на каталогизацията е френски, допълненията са изразени на френски: „cимprimeur-libraire”

Контролирана точка за достъп – Точка за достъп, регистрирана в контролен запис. Контролираните точки за достъп включват както установени форми на имената, така и определените за вариантни форми.

Точки за достъп, групирани според функцията им в записа:

Установена точка за достъп – Точката за достъп на контролен запис.

Точка за достъп за препратка – Точката за достъп на запис за препратка.

Точка за достъп на общ справочен запис – Точката за достъп на общ справочен запис.

Точки за достъп, групирани според връзките им с други точки за достъп:

Установена точка за достъп – Точка за достъп, при която за основа на формата, която трябва да се използва последователно, без отклонения, се използва предпочетеното име.

Установена точка за достъп на друг език или азбука – Алтернативна форма на установената точка за достъп, основана на форма на името, заглавието или предмета на друг език.

Свързана точка за достъп – Една от две или повече установени точки за достъп за името/наименованието на един и същ обект или свързани обекти, всеки от които е свързан библиографски с другия(ите).

Вариантна точка за достъп – Точка за достъп с различна форма от тази, която е утвърдена като установена точка за достъп. Най-често такива точки за достъп се основават на вариант на името, който се използва от самото лице, колективния орган, фамилията или от други за идентифициране на лице, колективен орган, търговска марка, фамилия, печатарски/издателски знак или произведение или са изградени по модел, различен от модела на формиране на установената точка за достъп.

Точка за достъп на алтернативна азбука – Установена точка за достъп, представена на друга азбука.

Съставни части на записа

Трасиране – Идентифициране в рамките на контролния запис на всички точки за достъп, различни от установената точка за достъп, от които трябва да се направи препратка, насочваща ползвателя на списъка, каталога, библиографията и др. към точката за достъп на контролния запис.

Трасирането дава възможност за генериране на препратки и подпомага каталогизатора при проследяването на създадените препратки.

Информационна забележка – Забележка, която в каталозите, библиографиите и т.н. обикновено се прави под установена точка за достъп, точка за достъп за препратка или за общ справочен запис, за да се обясни връзката между точката за достъп и други точки за достъп, към които се препраща от нея.

Основен обект – Обектът, назован в блок 2XX, за който е създаден самият запис. Обикновено данните в блок 1XX се отнасят до характеристики на основния обект.

УПЪТВАНЕ ЗА ПОЛЗВАНЕ

Задължителни полета

Освен системното поле 000, което се попълва автоматично, записът трябва да съдържа следните полета:

001	Идентификатор на записа
100	Общи данни, свързани с обработката
2XX	Установена точка за достъп

Повтаряемост на полетата и подполетата

Когато поле, респ. подполе е означено с „n” (повтарящо се), то може да присъства в записа повече от един път. Означението „n!” показва, че полето, респ. подполето не може да се повтаря.

Пунктуация

Пунктуацията, предвидена от GARE не се въвежда, защото се генерира автоматична. Тя се състои от знака за равенство = (използва се при паралелни точки за достъп), острите скоби „<, >”, „<<” и „>>” (използват се при препратки) и точка и запетая и запетая „; ” и „, ” (използват се в областта на източниците на информация – блок 8XX). Всяка друга пунктуация между подполетата (в точки за достъп, забележки и т.н.) в системите COBISS се генерира автоматично.

Ползване на формата

Контролни записи

Форматът е предназначен предимно за осигуряване на комуникацията на *контролни записи* за установени точки за достъп. Записите могат да съдържат и трасиране от вариантни или свързани унифицирани точки за достъп (в съответствие с *GARE, 0.3.1*), т.е. вариантни или свързани точки за достъп, от които се генерира визуализация на препратки. Поле 4XX се използва за трасиране на препратка „виж от”, съдържаща вариантна форма на установената точка за достъп. Поле 5XX се използва за трасиране на препратка „вж и от”, съдържаща свързана установена точка за достъп.. Виж примери 1 и **Error! Reference source not found.**

По изключение препратки се съдържат в контролните записи във формата на забележка: поле 305 – *Препратка «Виж и», изразена чрез текст*. Изразяването на препратките чрез текст се използва,

когато препратката е прекалено сложна, за да се състави адекватно от полетата 5XX. Точката за достъп от блок 2XX обикновено се трасира и като препратка „виж” в поле 5XX на всеки от записите за точките за достъп, споменати в текста на забележката от поле 305. Най-често тези препратки са съпроводени от Код за подтискане на препратките в подполе 5, предназначен да подтиска автоматичното генериране на обикновена препратка, тъй като тя се осигурява от записа за препратка. Виж пример 3.

Записи за препратки

Записи за препратки за вариантни точки за достъп се създават, само когато препратките „виж” са прекалено сложни, за да се генерират адекватно от полетата 4XX на контролните записи. Записът за препратка съдържа вариантна точка за достъп в поле 2XX и забележка в поле 310 – *Препратка „Виж”, изразена чрез текст*. Точката за достъп от блок 2XX обикновено се трасира и като препратка „виж” в поле 4XX на контролния запис за всяка от установените точки за достъп, споменати в текста на забележката от поле 310. Най-често тези препратки са съпроводени от *Код за подтискане на препратките* в подполе 5, предназначен да подтиска автоматичното генериране на обикновена препратка, тъй като тя се осигурява от записа за препратка. Виж пример 4.

Общи справочни записи

Общите справочни записи се създават, когато са необходими препратки „виж” с обяснения. Общият справочен запис съдържа в поле 2XX точката за достъп, която трябва да се обясни, а в поле 320 Обща обяснителна бележка – текста на обяснението. От точката за достъп в поле 2XX не се прави трасиране към други контролни записи. Виж пример 5.

Връзки между точки за достъп

Паралелни данни

Вариант 1

Основен принцип при създаването на запис в този формат е, че се описва една форма на точката за достъп, която е предначалена за каталог на езика, посочен в поле 100. Трасиранията на препратки представляват справочната структура на тази точка за достъп в каталога.

Когато агенцията за каталогизация желае да създаде паралелен каталог, основан на друг език, тя може да прехвърли еквивалентните форми или формите на другия език на точката за достъп от блок 2-- и съответните бележки и трасирания към паралелните редни думи. Не е препоръчва бележките и трасиранията за паралелни точки за достъп, основани на разлики в езика да се въвеждат в един и същ контролен запис. При ползването на формата за такива паралелни точки за достъп трябва да се създават отделни контролни записи, в които те са установени точки за достъп, а справочната им структура се попълва в блоковете за трасиране на препратки 4XX и 5XX и в блока за забележки 3XX.

Трябва да се отбележи, че когато тези паралелни точки за достъп са не само на различни азбуки, но и на различни езици, те също се кодират според правилата за паралелни данни. Когато точките за достъп са на различни азбуки, но на *един и същ* език със съответстващите им полета, се съблюдават правилата за различни азбуки.

Записите за различните формулировки на една точка за достъп, предназначени за каталог на друг език могат да се свържат чрез полетата за връзки между установени точки за достъп на блок 7XX. В полетата на блок 7XX на всеки основен контролен запис може да се попълва всяка паралелна точка за достъп, съпроводена от свързания с нея номер на контролния запис (подполе 3). Виж пример 6.

Вариант 2

Агенцията за каталогизация може да третира паралелните форми на установените точки за достъп от блок 2XX и като обиковени варианти или препратки: трасиране на препратки чрез блокове 4XX и 5XX с или без посочване на езика. Структури за препратки от паралелните форми *не са* необходими и не се включват в записа. Изборът на технология зависи от практиката на агенцията, която създава записите.

Трябва да се отбележи, че за определен запис се прави разграничение между:

1. езика на каталогизацията, който се използва за допълненията към точките за достъп (2XX), вариантите точки за достъп (4XX), свързаните точки за достъп (5XX), установените точки за достъп на друг език или азбука (7XX), справочните бележки (3XX);
2. езика на основната част на точката за достъп, т.е. онази част от точката за достъп, която идентифицира обекта, без определенията. Например, при точката за достъп "aNicolini da Sabbio bDomenico f15-- to 160-? cimprimeur-libraire", основната част на точката за достъп е "aNicolini da Sabbio bDomenico", а езикът на тази основна част е италиански. Тъй като езикът на каталогизацията е френски, допълненията са изписани на френски език: "cimprimeur-libraire".

Данни на друга азбука

Азбуката на каталогизацията (точка за достъп, забележки, трасиране и др.) е идентифицирана в поле 100 на записа. За някои агенции за каталогизация е необходимо точките за достъп, забележките и трасирането да бъдат във форми на повече от една азбука, тъй като използват транслитерация или различни писмености на един и същ език (напр., кирилица и латиница). Алтернативното представяне на точките за достъп, забележките и трасирането може да се направи в един и същ контролен запис или в отделни, свързани помежду си записи. Трябва обаче да се отбележи, че когато представените форми на друга азбука са на език, различен от езика на съответстващите им точки за достъп, се съблюдават правилата за паралелни данни.

Когато представянето на форми на друга азбука на точката за достъп от блок 2XX се осъществява в един и същ запис, тези форми се попълват в повтарящи се полета за точка за достъп от блока 2XX, съпроводени от подполе 7 *Азбука на основната част на точката за достъп*, което посочва различието от азбуката, дефинирана в поле 100. Формите на друга азбука на забележките или трасирането се посочват като повтарящи се етикети на полета в съответните блокове. Виж пример 7.

Когато представянето на форми на друга азбука се осъществява в отделни записи, те се свързват чрез полетата 7XX за установени точки за достъп, които на различна азбука от полето 2XX. Полето 7XX съдържа подполе 7 - *Азбука на основната част на точката за достъп*. Номерът на контролния запис за формата на точката за достъп на друга азбука може да се въведе в поле от блок 7XX.

ПРИМЕРИ

1.

210	02	aPittsburgh Research Center
410	01	aUnited States bBureau of Mines bPittsburgh Research Center
510	02	5a aPittsburgh Mining and Safety Research Center Center
<i>(Контролен запис с установена точка за достъп в поле 210. В поле 410 има вариантна точка за достъп за трасиране на препратка «виж», а в поле 510 има свързана точка за достъп за трасиране на препратка «виж и».)</i>		

2. * CONOR.SI-ID=5244771

210	02	a Fakulteta za arhitekturo c Ljubljana
410	02	a Faculty of Architecture c Ljubljana
510	02	5a a Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo c Ljubljana

3.

200	□1	a Japp b Alexander H.
305	0□	a For works of this author written under pseudonyms, see also b Gray, E. Condor a and b Page, H.A. <i>(Контролен запис, който съдържа препратка, изразена чрез текст на забележка в поле 305.)</i>

200	□1	a Gray b E. Condor
500	□1	5z0 a Japp b Alexander H. <i>(Контролен запис, съдържащ свързана точка за достъп за трасиране на препратка „виж и”, чието показване е подписнато в поле 500.)</i>

200	□1	a Page b H.A.
500	□1	5z0 a Japp b Alexander H. <i>(Контролен запис, съдържащ свързана точка за достъп за трасиране на препратка „виж и”, чието показване е подписнато в поле 500.)</i>

4.

200	□1	a Kacew b Romain
310	0□	a Écrit sous deux pseudonymes b Ajar, Émile b Gary, Romain <i>(Запис за препратка, който съдържа вариантна точка за достъп като точка за достъп за препратка в поле 200 и препратка „виж” под формата на текст в поле 310.)</i>

200	□1	a Ajar b Émile
400	□1	5z0 a Kacew b Romain <i>(Контролен запис, който съдържа вариантна точка за достъп за трасиране на препратка „виж” с подписване на показването в поле 400.)</i>

200	□1	a Gary b Romain
400	□1	5z0 a Kacew b Romain <i>(Контролен запис, който съдържа вариантна точка за достъп за трасиране на препратка „виж” с подписване на показването в поле 400.)</i>

5.

210	12	a Conference
320	□□	a Conference proceedings are entered under the name of the conference, etc., or the title of the publication if the conference, etc., lacks a name. Thus, see also: Symposium..., Workshop..., etc., <i>(Контролен запис, който съдържа точка за достъп на общ справочен запис в поле 210 и обща обяснителна бележка в поле 320.)</i>

6. *

200	□1	7cb aФром bЕрих f1900-1980
200	□1	7ba aFromm bErich f1900-1980 <i>(В системата COBISS.SR каталозите се поддържат на кирилица и на латиница. Затова контролните записи съдържат две полета 200. В първото поле се въвежда името на кирилица, а във второто – на латиница. И двете полета съдържат подполе 7, което показва азбуката на основната част на точката за достъп.)</i>

7. *

200	□1	7cb aНушић bБранислав f1864-1938
200	□1	7ba aNusič bBranislav f1864-1938
700	□1	3357 7ca 9bul aНушич bБранислав f1864-1938

200	□1	7ca 9bul aНушич bБранислав f1864-1938
700	□1	3613 7cb aНушић bБранислав f1864-1938
700	□1	3613 7ba aNusič bBranislav f1864-1938 <i>(В системата COBISS.BG за имената на лица се използват три установени точки за достъп. В първия запис се въвеждат точките за достъп на други азбуки, оригиналната форма на името на кирилица и транскрибираната форма на името на латиница. Вторият запис съдържа името, въведено на български език. Записите се свързват чрез поле 700.)</i>

Схема за съдържанието на записите

Съдържание на записа	Области, определени в GARE
Присъстващи във всички видове записи:	
0XX Блок за идентификация	Област на ISADN – Международен стандартен номер на контролния запис (когато е подходящо)
1XX Блок за кодирана информация	
8XX Блок за източници на информацията	Област на забележка на каталогизатора, Област на източника на информация
Контролен запис (вид на записа = x):	
2XX Блок за установена точка за достъп (установена точка за достъп)	Област на редната дума на контролния запис
3XX Блок за забележки	Област на информационната забележка
4XX Блок за вариантна точка за достъп	Област на трасиране на препратка „виж”
5XX Блок за свързана точка за достъп	Област на трасиране на препратка „виж и”
7XX Блок за установена точка за достъп на друг език и/или азбука	Област на редната дума на контролния запис
Запис за препратка (вид на записа = y):	
2XX Блок за установена точка за достъп (вариантна точка за достъп)	Област на редната дума за препратка
300 Информационна забележка	Област на информационната забележка
310 Препратка „виж”, изразена чрез текст	Област на унифицираната редна дума

7XX	Блок за установена точка за достъп на друг език и/или азбука	Област на редната дума за препратка
Общ справочен запис (вид на записа = z):		
2XX	Блок за установена точка за достъп (точка за достъп на общ справочен запис)	Област на редна дума - пояснение
320	Обща обяснителна забележка	Област на информационната забележка
7XX	Блок за установена точка за достъп на друг език и/или азбука	Област на редна дума - пояснение

Съответствие между COMARC/A и COMARC/B

Полета за точки за достъп в COMARC/A		Употреба на точките за достъп в полетата на COMARC/B
200	Име на лице	700, 701, 702 4XX с въведени полета 700, 701 600
210	Наименование на колективен орган	710, 711, 712 4XX с въведени полета 710, 711 601
215	Наименование на територия или географско наименование	710, 711, 712 4XX с въведени полета 710, 711 601, 607
216	Търговска марка	716 (запазено за бъдеща употреба)
220	Име на фамилия	602
230	Унифицирано заглавие	500 4XX с въведени полета 500 605
250	Тематична предметна рубрика	606
260	Мястото на издаване като точка за достъп	620
280	Понятие за форма, жанр или физическа характеристика	609

Визуализация на записи за препратки и контролни записи

За да се постигне гъвкавост при визуализацията на записи за препратки и контролни записи чрез адаптиране на вариантите на представяне, допуснати в GARE, при кодирането на данните са използвани следните методи:

1. Трасиранията са разпределени между полетата 4XX – за за вариантни точки за достъп и полетата 5XX – свързани точки за достъп. По този начин първият символ от етикета

сигнализира за необходимост при визуализацията на съдържанието на записите за препратки да се използват символите „>” и „>>”. За контролните записи наличието на етикети на полета от блоковете 4XX и 5XX показва, че трябва да се визуализират символите „<” и „<<” или респективно изразите „виж” и „виж и”.

2. Кодът за вида на връзката в подполе 5 – Контрол на трасирането може да се използва за означаване в кодирана форма на една от няколко вида стандартни връзки, които могат да се трасират от точката за достъп от блок 2XX. Тези кодове дават възможност системите да визуализират специфична информация в съдържанието на записите за препратки и контролните записи. Тъй като текстовата информация за препратка, генерирана с помощта на код е зависима от системата, специфичната връзка или указание могат да бъдат на езика, предпочитан от получателя. Затова информацията за връзка или указанието не замества символите „>”, „>>”, „<”, и „<<”, а се визуализира допълнително.
3. Когато за връзката между точката за достъп на записа от поле 2XX и трасиране в поле 4XX и 5XX не е дефинирана стойност на кода в подполе 5, но тя свързва две редни думи, се предвижда подполето 0 – Инструктивен израз, за да се добави указание в текстова форма. Понеже този инструктивен израз е във вид на текст, институциите, които не могат да използват информацията на даден език, могат да я пропускат при визуализирането на контролните записи и записите за препратки и да използват символите „>”, „>>”, „<” и „<<”, които не са толкова прецизни, но също ще се генерират от означението на полето. Когато подполе 0 се среща едновременно с кода за връзка в подполе 5, при визуализирането трябва да се предпочита указанието от подполе 0, освен в случаите, когато то е нежелателно по езикови или други съображения.
4. Когато връзката между препратката и точката за достъп, към която тя отправя е многостранна или други обстоятелства налагат препратката да се предаде като информационна бележка (като допълнение към трасирането), може да се използват справочните бележки от блок 3-- . Вариантните точки за достъп, от които се препраща или установените точки за достъп, към които се препраща в информационните забележки, трябва да фигурират и като трасиране в съответните контролни записи. Така ще се даде възможност на институция, която не може да използва информационната бележки в текстова форма, все пак (макар и не толкова прецизно) да посочи информация за препратките, основани на трасирания от полетата 4XX и 5XX.